

KÜLTÜR VARLIĞI ALGISI VE TAHRİBAT Bursa Yenişehir Örneği Üzerinden Bir Değerlendirme*

*Belgin AKSOY**
Ayşın ÖZÜGÜL****

ÖZET

Türkiye’de kültürel mirasın korunması güncelliğini yitirmeyen bir sorundur. Gerek tarımsal, gerekse endüstriyel bakımdan sadece bölgesel değil, aynı zamanda ülke çapında bir öneme sahip olan Bursa’da bu konu sıkça gündeme gelmektedir. Özellikle prehistorik yerleşim alanları, makinalı tarımın görece daha eski bir geçmişe uzandığı ilimizde daha büyük bir tehdit altındadır. Bu bölgedeki prehistorik sit alanlarını, kayıt altına alındıkları 60’lı yıllardan bugüne yeniden değerlendirecek olursak, tahribatın büyüklüğü daha somut olarak karşımıza çıkmaktadır. Kültür varlıklarının korunmasında yöre halkının çözüm arayışına dahil edilmesi bir gerekliliktir. Bu nedenle günlük hayatları koruma konusu olan alanların çevresinde geçen halkın, gerek bu alanlarla gerekse genel olarak geçmiş kavramı ile ilişkilerinin sorgulanması gerekir. Yenişehir’deki Marmaracık ve Koyunhisar köylerinde dikkat çekici sonuçlara ulaşılmıştır. Her ne kadar sosyo-kültürel geri plan önemli bir rol oynuyor ise de, esasen Osmanlı Dönemi üzerinden mekân ile bir bağ oluşturmuş insanların daha eski dönemlerle ilişkili kültür varlıklarına yönelik olarak belli bir hassasiyete sahip oldukları anlaşılmıştır. Özellikle çevresi ve kendi geçmişi (dolayısıyla da kendi kimliği) arasında somut bir bağ oluşturamamış göçmenlerde hassasiyetin o kadar güçlü olmadığı anlaşılmıştır. Bu alanların korunması her şeyden önce yöre sakinlerine bağlıdır. Bu nedenle de eğitime yönelik konseptler geliştirilmesi önemlidir. Özellikle defne amaçlı kaçak kazıların engellenebilmesi her şeyden önce kazandırılacak olan bu bilinçle ilgilidir.

Anahtar Kelimeler: *Kültürel miras, prehistorik yerleşimler, geçmiş algısı, Bursa, Yenişehir.*

* Araştırma Uludağ Üniversitesi Kent Tarihi Araştırma Merkezi (KETAM) tarafından desteklenmiştir.

** Uludağ Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü

*** Uludağ Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü

ABSTRACT

Cultural Assets and Corruption Perception

The preservation of cultural heritage is an acute problem in Turkey. In Bursa, both the industrialization and intensive agriculture are playing an important role, not only for the economy of the region but also for that of the whole country. The prehistoric sites are particularly endangered by the rapid development. If one looks today, the sites, which are already mentioned in the sixties, one can see the dimension of destruction. This means also irreversible lost of the scientific information. Considering the fact, that the preservation of the sites requires a solution, in which the inhabitants should be involved, it is important to notice the awareness and perception of those, who spend their daily life in the immediate vicinity. The problem is not only related to faulty and insufficient planning, but also closely related social and cultural perceptions. In case of two chosen villages in Yenişehir it is obvious that people with a concrete relation with place, which is defined as part of identity are much more aware than those who immigrated. Awareness of Ottoman past contributes also to the awareness to non-Turkish past. But still the prehistoric past very abstract for the majority of the people. Preservation of these sites depends the inhabitants. For this reason it is necessary to figure out educational concepts. This is very essential for preventing illegal excavations.

Key Words: *Cultural heritage, prehistoric sites, perception of past, Bursa, Yenişehir.*

GİRİŞ

Türkiye’de arkeolojik eserler ve yerleşim alanları daimi bir tahribat tehdidi ile karşı karşıyadır. Kalkınmaya yönelik olarak belirlenmiş hedeflere uygun olarak sürdürülmekte olan bayındırlık faaliyetleri çerçevesinde, gerek büyük gerekse küçük ölçekte yapılan planlamaların uzun vadedeki etkilerini gözlemlemek çoğu kez mümkün olmamaktadır. Yenişehir ve çevresi, bu duruma ilişkin uzun ve orta vadedeki sonuçları gözlemlemek için uygun bir yer olduğunu ortaya koymaktadır. Burada 1960’lı yıllarda ilk yayınları yapılmış olan yerleşim yerleri, ancak 90’larda kayıt altında alınarak sit alanı statüsüne kavuşmuşlardır. Çoğu höyük tipinde olan bu yerleşim yerlerinin geçmiş kayıtlarına bakarak, aradan geçen zaman içinde nasıl bir tahribat sürecine girdiklerini görmek mümkündür.

Bursa’nın geçtiğimiz asırdan itibaren gösterdiği gelişim özellikle çevre boyutunda ele alındığında büyük değişimlere neden olmuştur. Bu çevrenin bir parçası olarak kültür varlıklarının da bundan etkilenmeleri kaçınılmaz olmuştur. Ancak Bursa coğrafi konumu nedeniyle, örneğin

Anadolu'daki birçok bölgeye göre pek de perifer kabul edilemez. Bu nedenle bölgenin daha 30'lu yıllardan itibaren arkeologlar tarafından araştırma amaçlı ziyaret edilmiş olması şaşırtıcı değildir (Bittel ve Otto 1939; Mellaart 1955; Cullberg 1964-65; French 1967; 1969). Ancak 30'lu yıllardan beri bilinmekte olan ve 60'lı yıllarda görece sistematik olarak araştırılmış olan yerleşimlerin, yayınlarının yapılmış olmasına rağmen, ancak 90'lı yıllarda kayıtlar altına alınmış olması da bir çelişki olarak ortaya çıkmaktadır.

Aşağıda söz konusu bölge ve yerleşim yerlerinin kısa bir tanıtımı yer almaktadır. Bu mevcut durum çerçevesinde gerek doğal, gerekse toplumsal koşullar bağlamında yaptığımız gözlemler üzerinden değerlendirme ve öneriler yapılacaktır. Çalışmalar sırasında denk koşulların bir araya getirilmesi son derece zor olmuştur; zira yaz ve kış mevsimlerinde köylerde nüfus yapısı değişmekte ve bunlar üzerinde anlamlı bir istatistiki zemin oluşmamaktadır. Ancak yapılan bire bir görüşme ve söyleşilerle, halkın algısı hakkında fikir edinmek mümkün olmuştur.

Tarih Öncesinde İznik ve Yenişehir Havzaları

Yukarıda da belirtildiği üzere, bölgede 30'lu yıllara kadar uzanan arkeolojik araştırmalara 1980'li yıllardan itibaren eklenen yeni araştırma ve incelemeler, bilimsel anlamda önemli sonuçlara ulaşılmasını sağlamıştır. Orta Doğu'da ortaya çıkmış olan tarım ve hayvancılığın Anadolu üzerinden yayılarak Avrupa'ya ulaşması konusunda anahtar bir rol oynadığı açık olan Marmara Bölgesi'nde (Özdoğan 1999) Bursa sınırları içerisinde yer alan yerleşimler *Ilıpınar* (Roodenberg 1995; Roodenberg ve Alpaslan-Roodenberg 2008; Roodenberg ve Alpaslan-Roodenberg 2008), *Aktopraklık* (Karul ve Avcı 2011; Karul ve Avcı 2013), *Barçın* (Roodenberg ve diğ. 2008; Gerritsen ve diğ. 2010) ve *Menteşe*'de (Alpaslan-Roodenberg 1999; 2001; Roodenberg, 1999; Roodenberg ve diğ. 2003) İÖ 7. bine kadar uzanan bir yerleşim geçmişi kazılarla belgelenmiştir. Başta İstanbul olmak üzere Marmara Bölgesi'nin doğusunda kendini gösteren "Fikirtepe Kültürü"nü mimari, seramik ve ekonomik yapıları ile ilgili en kapsamlı verilere bu yerleşimlerde ulaşılması mümkün olmuştur.

Başta *Ege Gübre* (Sağlamtimur 2012), *Yeşilova* (Derin 2007; 2012) ve *Çukuriçi* (Horejs 2012) olmak üzere, Türkiye'nin batısında son zamanlarda incelenen yerleşimlerde olduğu gibi, Bursa'da da Neolitik kültür görece gelişmiş bir seviyede ortaya çıkmış olmasıyla dikkat çeker. Marmara Bölgesi'nde ve bu arada özellikle Bursa'daki havza ovalarında Anadolu menşeli tarımcı toplulukların zamanla buradaki koşullara adapte oldukları görüşü yaygındır (Özdoğan 1999; 2007).

Bölgede yerleşim sürekliliği İÖ 2. bine kadar devam etmiştir. Anadolu kronolojisinde merkezileşme ve şehirleşme süreçlerinin yaşandığı,

genel olarak İÖ 3. bin ile sınırlandırılan Erken Tunç Çağına uzanan zaman aralığındaki seyir, Anadolu'nun diğer bölgelerinde karşılaşılandan daha farklı değildir. Çoğu kez Geç Kalkolitik ile bunu izleyen Erken Tunç Çağının erken dönemleri arasında keskin bir fark tanımlamak zordur. Bölgedeki yerleşim yerlerini sınıflandırmada en önemli ve hatta tek ölçüt seramiktir. Erken Tunç Çağının ilk yarısı için tipik kabul edilen “Troy I İznik Type” malının (French 1967; 1969), son yıllarda Barçın Höyük Geç Kalkolitik tabakalarında ortaya çıkarılan mal grupları ile ilişkisi üzerinde henüz bir etüd yoktur¹, Bu nedenle Erken Tunç Çağının başlangıcına yönelik kesin bir tanım yapmak, bölge için mümkün görünmemektedir. Ancak yerleşim devamlılığı açısından değerlendirme yapacak olursak, asıl büyük dönüşümün İÖ 3. bin ortalarından itibaren gerçekleştiği açıktır. Bölgedeki yerleşim sayısında bu dönemde gözle görülür bir artış olduğu dikkat çeker.

Yerleşim sayısındaki artışın bir göç hareketi ile ilişkilendirilmesi mümkündür. Bu dönemi tanımlamadaki en önemli kriter “Yenişehir black topped ware”in varlığıdır (French1967). Ancak daha sonraları Demircihüyük'te yapılan kazılar neticesinde bu malzemenin Eskişehir Bölgesi'nde Erken Tunç Çağının başlarına uzanan bir tarihi olduğu anlaşılmıştır (Efe 1988). Bu durum ise Yenişehir'de ETÇ ortalarından itibaren kendini gösteren yerleşim sayısındaki sıçramanın yeni bir bakış açısıyla değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyar. Bölgenin Eskişehir ile yakın ilişkisinin niteliği hakkında ancak fikir yürütebiliriz. Buna göre ETÇ II'de Eskişehir'den bu bölgeye yönelik bir göç olabilir².

Bölgenin Anadolu tarih öncesi ve erken tarihi araştırmaları çerçevesindeki önemine değinmek gerekirse, başta tarım ve hayvancılık olmak üzere, Orta Doğu'da gelişen metal üretimi ve şehirleşme gibi önemli gelişimlerin Avrupa'ya doğru ilerlemesinde Marmara Bölgesi'nin olası köprü rolünün en iyi ortaya konabileceği bir potansiyele sahip olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle erken döneme; Neolitik ve Kalkolitik çağlara ait buluntu yerleri genel olarak daha iyi araştırılmış olmakla birlikte, İlk, Orta yahut Son Tunç Çağı ile ilgili henüz hiçbir detaylı ve stratigrafik etüde dayanmış çalışma gerçekleştirilmemiştir. Bu durum elbette çıkarımların

¹ Barçın için henüz böyle bir çalışma gerçekleştirilmemekle birlikte, Seehar (1987,74) bu malın kökeninin kalkolitiğe uzanabildiğine işaret etmiştir.

² Seramiğin doğrudan insan topluluklarının hareketi ile ilişkilendirilmesi esasen arkeolojide tartışmalı bir konudur (Skibo 1999). Ancak örneğimizdeki söz konusu yerleşimlerin daha erken döneme tarihlenen malzeme vermemiş olması, burayı kuranların beraberlerinde “black topped ware”i getirdiklerini düşündürür. Bunların ithal olup olmadıkları hususunda arkeometrik çalışma yapılmamış olmakla birlikte, bir ticaret yolunun varlığı tartışmaya açıktır (Aksoy 2013).

varsayımsal bir düzlemde kalmasına neden olmaktadır. Fakat öte yandan, buradan sağlıklı bilgi edinebilme şansı da her geçen gün daha azalmaktadır.

Tahribat ve Görünürlük

Yenişehir ve çevresindeki tarih öncesi sit alanları iki istisna dışında ovada bulunan açık yerleşimlerdir. İnegöl yolu üzerinde bulunan Bağlar bir tarafa bırakılırsa, hepsi alüvyondan oluşan zeminler üzerinde kurulmuşlardır. Marmara Bölgesi için verilen en erken yerleşim tarihlerinin Yenişehir çevresindeki höyüklerden geldiği düşünülürse, yaklaşık sekiz bin yılı bulan bir yerleşim ve tarım geçmişi vardır.

Bu yerleşimler höyük olarak nitelendirilmelerine karşın günümüzde kolayca gözle fark edilebilir durumda değildirler. Bu durum kısmen Marmara Bölgesi'nde tarih öncesi yerleşim yerlerinde yaygın olan mimari gelenekle açıklanabilmektedir; yaygın ahşap kullanımı nedeniyle, höyükleşmenin Orta Anadolu gibi kerpiç mimarinin tercih edildiği bölgelere göre daha yavaş gerçekleştiği düşünülebilir. Ancak Marmara Bölgesi'nin özellikle de eski bir başkent olan Bursa'nın tarihi dönemlerde de yoğun bir yerleşime uğradığı düşünülmelidir. Dolayısıyla bizim bugün tarih öncesi yerleşim yeri olarak gördüğümüz alanlar gerçekte var olanın sadece bir kısmını temsil ediyor olabilir.

Coğrafi koşullar ele alındığında da tarih öncesi yerleşim yerlerinin görünürlüğünün etkilendiği görülmektedir. Bu ovada holosenden bu yana türlü şekilde jeomorfolojik hareketler gerçekleşmiştir (Kayan 1988); havza ovasının bir göl iken giderek kuruması; buna bağlı olarak kıyı çizgilerinin değişmesi; tepelerden aşağıya doğru inen akarsuların beraberlerinde getirdiği malzemenin birikmesi; yamaçlardaki bitki örtüsünün degradasyonunun erozyonu hızlandırması bunlardan ilk akla gelenlerdir. Ancak ovanın kuzey ve güneyi arasında kimi farklar olduğu anlaşılmaktadır. Güneydeki yerleşimler 3. bine, yani İlk Tunç Çağına tarihlenmektedir. Bunlar akarsuya yakın konumdadır. Bölgenin en eski malzeme veren höyükleri ise kuzeydedir (Barcın, Marmaracık, Menteşe). Bunlar olasılıkla daha önce burada bulunan göle yakın bir konumda yer almaktaydı. Bu dağılım kendi içinde arazi kullanım biçimiyle ilgili görünmektedir; Neolitik dönemde sulama ve sapanın bilinmemesinden ötürü, daha çok nemi içinde barındıran topraklarda tarım gerçekleştirilmiştir³. Bu gün karşımıza daha çok tarım için kısıtlayıcı bir etken olarak çıkan drenaj sorununun prehistorik dönemin çiftçileri tarafından başka türlü algılanmış olması mümkündür. Ovanın güneyinde, akarsu yakınında bulunan ve ETÇ'ye tarihlenen yerleşimler için

³ Tarımdaki keşiflerin etkisi ve ilgili kaynakça için Sherrat 1981.

bu durum farklı olmalıdır. Hatta bu konum tercihinde sulamalı tarımın önemli bir rol oynadığı düşünülmelidir. Ancak bu konum akarsuya yakın yerleşimlerin aşınmasında önemli bir rol de oynamış olabilir. Bunun yanı sıra pek çok küçük yerleşimin birikintiler tarafından kapatıldığı ve ova tabanının altında kaldığı anlaşılmaktadır. Ancak bu durumun daha çok kuzeydeki yerleşimler için söz konusu olduğu söylenebilir.

8000 yıl içerisinde kendini gösteren bu doğal süreçlerden çok daha etkili olarak insani müdahalelerin bu yerleşim yerlerine etkisi bariz bir şekilde görülmektedir. Özellikle 1960'lı yıllardaki verilerle karşılaştırıldığında bu gün karşımıza çıkan yerleşim yerlerinin yarım asır içinde neredeyse tamamen ortadan kalkmış olması doğal bir süreçle açıklanamaz. Karasil 1 ve Karasil II⁴, bu gün neredeyse tamamen görünürlüklerini yitirmişleridir. Nitekim yerleşim yerleri ya tamamen ya da kısmen tarım alanı olarak kullanılmaktadır. Bu durumda kültür tabakalarının günümüze intikalinde bu alanlarda ekimi yapılan ürünlerin niteliğinden, ekimde hangi tekniğin kullanıldığına kadar bir dizi etken rol oynamaktadır. Yenişehir'de ekilen ürünler değişkenlik göstermekle birlikte tahıl ve ayçiçeği tercihi ağır basmaktadır. Bu bitkiler ağaçlarla karşılaştırıldığında daha az zarar veren bitkiler olsa da, hasat ve ekim zamanlarında makinelerin tercih edilmesi daha ağır etkiler bırakabilmektedir.

Halk Algılaması

Tahribatın en geri dönülmez biçimi yol yahut drenaj kanalları açılması gibi faaliyetlerde kendini göstermektedir. 1950'lerden sonra köylerin yerlerinin değiştirildiği söylenmektedir. Yeni tarım alanlarının ovada açılması ile yerleşim dağılımları değişmiştir. Bölge sakinlerinin ifadelerine göre Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet ile birlikte bölgedeki nüfus yapısı da ciddi değişiklikler göstermiştir. Ancak Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında itibaren başlayan göç olgusu bu bölgenin bugün de güncelliğini yitirmeyen bir gerçeğidir. İnsanların tarihi çevrelerini algılamasında bunun önemli bir etkisi olduğu da anlaşılmıştır.

Bölgede görece “yeni” kabul edilebilecek köylerde, geçmişle kurulan ilişki diğerlerine göre farklılık arz etmektedir. Marmaracık ve Koyunhisar örnekleri bu konuda bir izlenim vermektedir. Marmaracık büyük ölçüde Osmanlı sonrasındaki göç dalgası ile gelen insanlardan oluşmaktadır. “Eski” ile olan ilişkilerinde defincilik ve bununla ilgili söylentilerin büyük yer tuttuğu anlaşılmaktadır.

⁴ Her iki yerleşim yeri de French (1967, 53) iki metre yükseklikteki halleriyle kaydedilmiştir.

Bölge halkının sosyokültürel geri planı Türkiye'deki yaygın profilden bu konuda çok farklı değildir: Müzeye en fazla okul yıllarında gittiklerini belirtmişler, aralarında bazıları çoğunlukla gençler bunu kendi kendilerine bir yahut iki defa tekrar ettiklerini söylemişlerdir. “Geçmiş” konusu en fazla aile ya da geriye götürülebildiği kadarıyla köy geçmişinden ibarettir. Prehistorik yerleşimler için belirttiğimiz “binlerce yıllık geçmiş” kavramı istisnasız şartıcı bulunmuştur.

Bu durum Osmanlı tarihinde adı geçen yerlerden birisi olan Koyunhisar için daha farklı görünmektedir. Özellikle Osmanlı geçmişi üzerinden geçmiş ile daha “gerçek” bir ilişki söz konusudur. Ancak Osmanlı geçmişinin bu konuda daha fazla duyarlılığı da tetiklediği anlaşılmaktadır. Çok daha farklı bir zaman dilimine ait olsa da, buradaki insanlar kendi köyleri içinde kalan tarih öncesi yerleşimin farkındadırlar ve koruma konusunda daha hassas bir tavır sergilemektedirler. Oysa Marmaracık halkının zihni bu konuda daha bulanıktır. Ancak bu tek başına sebep olmak için yeterli değildir. Koyunhisar Marmaracık'a göre daha büyük ve daha çeşitli bir nüfus yapısı sergilemektedir. Her iki grup insan da bu konuda yeterince aydınlatılmadıklarını düşünmektedirler. Uzun zamandır bilinen bir yerleşim yeri olan Marmaracık, birkaç defa bilimsel heyetlerin ziyaretine uğramış olmakla birlikte bu heyetlerin insanlarla bir iletişime geçmediği görülmüştür. Daha da ilginç olan, görece iyi incelenmiş bu bölgede, özellikle yakın zamanda iki önemli prehistorik kazının gerçekleştirilmiş olmasına karşın, insanların bunlardan pek de haberdar olmamalarıdır. Halkın bilgileneleme arzusu daha çok definecilik çerçevesinde belirlenmiş gibidir. Bu durum olasılıkla bölgede inceleme yapan arkeologların defineciliğe sebebiyet vermeme adına halkla ilişkilerini etkilemiş olmalıdır.

Bunun dışında halkın kültür varlıkları ile ilgili algısı turizm tarafından da etkilenmektedir. Ancak bu özellikle prehistorik yerleşim alanları için çok da mümkün değildir.

Sorunlar ve Öneriler

Bursa ve çevresi cumhuriyetin başından beri büyük bir kalkınma dinamizmine sahiptir. Ancak son yıllarda bu dinamizm daha da artmış, bu arada bölgenin turizm ile ilgili potansiyeli de büyük ilgi görmeye başlamıştır. Şu an bu iki unsur arasındaki uyumsuzluk kentin geleceğini çok derinden etkileyecektir. Kültür varlıkları şayet kentsel/bölgesel kimlik içinde önemli bir parçayı teşkil ediyorsa, -ki öyle olması gerekir, kültür varlıklarının geleceği açısından hem eğitsel açıdan hem de her türlü planlamada problem tespitleri ve çözüm önerileri geliştirilmelidir.

Tahribat sadece tarih öncesi sit alanları ile ilgili bir mesele değildir. Ancak tarih öncesi buluntu yerleri fark edilememeleri dolayısıyla tahribata

daha açıktırlar. “Kültürel çevre” bilinci insanların bulunduğu yere kök salmış olmaları ya da en azından bunun duygusuyla yakından ilişkilidir. Bu nedenle milli eğitim müfredatı gereği yapılan müze gezilerinin herhangi bir kalıcı anlayış değişikliğine yol açtığını sanmak yanlıştır. Bu bağlamda yapılacak bilgilendirme çalışmalarının yüzeysel kalma tehlikesi büyüktür. Kısa vadeye yayılan tedbirlerle bu konuda herhangi bir değişiklik gerçekleştirmek zordur. Özellikle eğitim kurumlarında ve öğretmen yetiştirilmesinde yapılması gereken çok şey vardır. Ayrıca müzeciliğin rutinleri de gözden geçirilmelidir. Bu ise kurumlar arasında koordinasyon gerektirmektedir. Geliştirilecek konsept üzerinde bir mutabakat olmalıdır.

Benzer durum devlet ya da bireyler eliyle yapılan bayındırlık faaliyetleri için de geçerlidir. Çok uzun zamandır bilinen, hatta 1980’lerde dahi araştırılan (Özdoğan 1986) yerleşim yerlerinin sit alanı statüsüne geçişinde çok geç kalındığı aşıkardır. Burada sit alanlarında turizme yönelik büyük bir beklentiye girmek yanlıştır. Prehistorik yerleşim alanları örneğin bir Yunan-Roma öreni ile karşılaştırıldığında görsel açıdan çok cezbedici değildir. Ancak buradaki bilginin halka sunulabilmesi için konseptler düşünülmelidir. Zamana karşı giderek daha fazla şey yitirmekteyiz. Önlenmeyen tahribat ile birlikte her şeyden önce geri dönüş olmayan bir şekilde bir bilgi kaybolmaktadır. Buralarda yapılan bilimsel çalışmaların teşviki bu kaybedilenlerin en azından kayıt altına alınmasına vesile olacaktır. Ama en önemlisi, bu alanların öncelikle yöre sakinleri tarafından sahip çıkılıp korunması gereken yerler olduğu ve bunun içinde bilgilendirmenin gerekli olduğudur. Sit alanlarında çalışmalara izin veren ve bunları değerlendiren kurum olarak Kültür ve Turizme Bakanlığı yetkilidir. Yürütülmekte ya da yürütülecek olan çalışmalar sırasında halka yönelik çalışmaların bu ekiplerin rutininde yer alması hususunda bu kurumun düzenlemelerde bulunması yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKSOY, B. (2013): *Eine raumbezogene Untersuchung vorgeschichtlicher Siedlungen im Raum Bursa (Nordwesttürkei)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Fachbereich Geschichts- und Kulturwissenschaften, Freie Universität.
- ALPASLAN- ROODENBERG, S. (1999). Human Skeletons from Mentеше Höyük near Yenişehir *Anatolica XXV*, 37-52.
- ALPASLAN- ROODENBERG, S. (2001). Newly Found Human Remains from Mentеше in the Yenişehir Plain. The Season of 2000. *Anatolica XXVII*, 1-14.
- Bittel, K., Otto, H. (1939). *Demircihöyük*. Berlin: Archäologisches Institut des Deutschen Reiches.

- CULLBERG, C. (1964-65). 10 Tells aux Environs de Bursa. *Meddelanden tran Luns Universitet Historika Museum*; 132-180.
- DERİN, Z. (2007). Yeşilova Höyük. M. Özdoğan, N. Başgelen (der.). *Türkiye’de Neolitik Dönem. Yeni Kazılar, Yeni Bulgular* (ss 377-233). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- DERİN, Z. (2012). Yeşilova Höyük. M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (der), *The Neolithic in Turkey, Western Turkey* (ss. 177-195). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- EFE, T. (1988). *Demircihüyük III, 2. Die Frühbronzezeitliche Keramik der jüngerer Phasen*. Mainz am Rhein: Zabern.
- FRENCH, D.H. (1967). Prehistoric Sites in Northwest Anatolia. I The İznik Area. *Anatolian Studies* 17, 49-100.
- FRENCH, D.H. (1969). *Anatolia and Aegean in the Third Millennium BC*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Cambridge University.
- GERRITSEN F, ÖZBAL, R. THISSEN, L. ÖZBAL, H. GALIK, A. (2010). The Late Chalkolithic Settlement of Barcın Höyük. *Anatolica XXXVI*, 197-225.
- HOREJS, B. (2012). Çukuriçi Höyük: A Neolithic and Bronze Age Settlement in the Region of Ephesos. M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (der.). *The Neolithic in Turkey: Western Turkey* (ss. 117-131). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- KARUL, N., AVCI, M.B. 2011: “Neolithic communities in the Eastern Marmara Region: Aktopraklık C. *Anatolica XXXVII*, 1-15.
- KARUL, N. AVCI, M.B. (2013). Aktopraklık. Özdoğan, M., Başgelen, N. Kuniholm, P. *The Neolithic in Turkey, Northwestern Turkey and İstanbul* (ss. 45-68). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- KAYAN, İ. (1988). Arkeolojik Jeomorfoloji Açısından Yenişehir ve İznik Havzalarının Çevre Özellikleri. *V. Araştırma Sonuçları Toplantısı, II* (211-219).
- MELLAART, J. (1955). Some Prehistorical Sites in North-Western Anatolia. *Istanbul Mitteilungen* 6, 53-88.
- ÖZDOĞAN, M. (1986): 1984 Yılı Trakya ve Doğu Marmara Araştırmaları. *III. Araştırma Sonuçları Toplantısı* (ss. 409-420). Kültür Bakanlığı: Ankara.
- ÖZDOĞAN, M. (1999). Northwestern Turkey: Neolithic Cultures between Balkans and Anatolia. N. Başgelen, M. Özdoğan (der), *Neolithic in Turkey*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları (ss. 203-229).
- ÖZDOĞAN, M. (2007): Bazı Genellemeler ve Öngörüler. M. Özdoğan, N. Başgelen, *Türkiye’de Neolitik Dönem. Yeni Kazılar, Yeni Bulgular* (ss. 441-458). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- ROODENBERG, J. (1999). Investigations at Menteşe Höyük in the Yenişehir Basin (1996-1997). *Anatolica XXV*; 21-36.
- ROODENBERG, J. (der) (1995). *The Ilipinar Excavations I*, Nederlands Historisch-Archaeologisch Instituut te İstanbul.
- ROODENBERG, J. ALPASLAN-ROODENBERG, S. (der.). (2008): *Life and Death in a Prehistoric Settlement in Northwest Anatolia. The Ilipinar Excavations III* Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten: Leiden.
- ROODENBERG J., van AS, A. ALPASLAN- ROODENBERG, S. (2008). Barcın Höyük in the Plain of Yenişehir (2005-2006) A preliminary note on the fieldwork, pottery and human remains of the prehistoric levels. *Anatolica XXXIV*, 53-66.
- ROODENBERG, J., van AS, A. JACOBS, L. WIJNEN, M.H. (2003). Early Settlement in the Plain of Yenişehir (NW Anatolia): The Basal Occupation Layers at Menteşe. *Anatolica XXIX*, 17-59.
- ROODENBERG, J. THISSEN, L.C. (der.) (2001). *The Ilipinar Excavations II*. Nederlands Instituut voor het Nabije Oosten; 257-278.
- SAĞLAMTİMUR, H. 2012: The Neolithic Settlement of Ege Gübre, M. Özdoğan, N. Başgelen, P. Kuniholm (der.). *The Neolithic in Turkey, Western Turkey* (ss. 197-226). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- SKIBO, J.M. (1999). Pottery and people. J.M. Skibo, G.M. Feinman (der.). *Pottery and People: A Dynamic Interaction* (ss. 1-8). Salt Lake City: University of Utah Press.
- SEEHER, J. (1987). *Demircihüyük III,1. A Die neolithische und chalkolithische Keramik. B. Die frühbronzezeitliche Keramik der älteren Phasen*. Mainz am Rhein: Zabern.
- SHERATT, A. (1981). Plough and pastoralism: aspects of the secondary products revolution. I. Hodder, G. Isaac, N. Hammond (der.). *Pattern of the Past: Studies in Honour of David Clarke*. Cambridge University Press: Cambridge, S. 261–305.